

Și mai sumbră e perspectiva ce se desprinde din ultima poezie scrisă de Lermontov — *Profetul*. Pare a fi o replică la poezia cu același titlu a lui Pușkin. În ambele profetul e un alter ego al poetului. Dar în timp ce profetul lui Pușkin se simte investit cu puteri neobișnuite pentru a propovădui cuvântul care să aprindă inimile oamenilor, profetul lui Lermontov e hulit și batjocorit de toți și este dat de către părinți ca exemplu copiilor, exemplu din care aceștia trebuie să-și dea seama cât de jos decade omul când i se năzare că este chemat să propovăduiască adevărul. De cât să cînte oamenilor, poetul lermontovian preferă să se retragă în pustiu și să cînte de unul singur, pentru că numai acolo, în pustiu:

Urmind eterne-orînduiri
M-ascultă orice vietate
Și stelele cu vii scîlpări
La vorba mea stau smîrnă toate.

(În românește de Al. Philippide)

Cum se explică însă că, în ciuda intonației descurajante, poezia lui Lermontov, ca și a altor romantici, păstrează atîta actualitate în epoca noastră, epocă a marilor împliniri, a perspectivei prin excelență optimiste, caracterizate prin creșterea impetuoasă a încrederii omului în propriile forțe? Ca să răspundem trebuie să ne întoarcem la problemele mai generale ale romantismului. Este îndeobște acceptată delimitarea ce se face între romantismul pasiv, paseist, paralizant, pe de o parte, și romantismul activ, avînd și accente revoluționare, pe de alta. Criteriul împărțirii e atît de cunoscut, încît îl vom aminti doar foarte sumar. Din moment ce principiul estetic fundamental al romantismului e neacceptarea realității, căreia poezii îi opun tablouri imaginate în conformitate cu idealul lor despre felul cum ar trebui să fie lumea, din punct de vedere ideologic, orientarea creației unui poet va depinde, în consecință, de natura acestui ideal. Dacă idealul aparține trecutului, poezia romantică va fi paseistă, descurajantă; dacă, dimpotrivă, idealul pe care poetul îl opune realității se naște din presimțirea unor împliniri viitoare, poezia va fi tonică, mobilizatoare. Delimitările de acest gen, după părerea noastră prea categorice, sînt, evident, pînă la un punct posibile, păcătuiind totuși printr-un supărător convenționalism. În conformitate cu ele, Chateaubriand este un poet reacționar, iar Victor Hugo — progresist. Dar cum urmează să fie caracterizați Lamartine, Vigny? Romanticii englezi — Byron, Shelley sînt tonici, chiar revoluționari, cei germani însă — Tieck, Novalis — sînt reacționari. Rîlev e revoluționar, Jukovski paseist ș.a.m.d. Ar urma că o seamă de scriitori ca Chateaubriand, Novalis, Jukovski și alții să fie «condamnați» fără nici un drept de apel, ceea ce însă, evident, nici un cunoscător al literaturii nu va accepta. Pe de altă parte, la evocarea trecutului au apelat din belșug și scriitori romantici despre care nimeni nu va îndrăzni să afirme că au fost reacționari: Rîlev, de pildă, în literatura rusă, poezii pașoptiști la noi. Se susține uneori că la aceștia evocarea trecutului se face doar pentru reliefarea unor exemple mobilizatoare. Va recunoaște însă oricine că adeseori folosirea acestui criteriu se face arbitrar. Tema ruinelor e întotdeauna nostalgică? Și da, și nu. Pe măsură ce înaintăm în substanța operei romantice, delimitările devin din ce în ce mai dificile. De bună seamă, într-o epocă sfîșiată de puternice contradicții sociale, poezii, oricît de romantici ar fi fost, n-aveau cum să rămîie numai spectatori ai evenimentelor. Iar exemplul cel mai tipic ni-l oferă același Chateaubriand, glorificator de solitudine în scris,